

Токвіль, – ...коли з часом ми не зможемо встановити мирну владу більшості, то всі ми рано чи пізно опинимося під необмеженою владою однієї людини» [22, 253]. Відстань від демократії до диктатури стрімко скорочується в тому разі, якщо не цінується право, свобода і вибір громадян.

Існування свободи слова, багатопартійної системи, плюралізму думок ще не гарантує демократичного характеру політичної системи. Демократія в Україні потребує правового захисту, поваги влади до волі народу, моральної чистоти і відповідальності державних чиновників, політичної зрілості суспільства. Має рацію М. Дмитренко, стверджуючи, що «для українського суспільства нині характерним є такий стан, коли, з одного боку, цінується сама ідея демократії, а з другого – наявне глибоке розчарування щодо форм її реалізації... Заклики до свободи на ділі обертаються всездозволеністю і безкарністю, а демократія проявляється як право кримінальних кланів нав'язувати власну волю всьому суспільству» [8, 37]. Демократія дійсно створює найкращі можливості для індивідуального і суспільного розвитку, для реалізації гуманістичних цінностей: свободи, рівноправ'я, справедливості, плюралізму думок. Але панування демократії не гарантує від корупції, некомпетентності державних рішень, свавілля чиновників.

Ці класичні постулати особливо актуальні в країнах з неусталеною демократією. В Україні триває боротьба за владні повноваження і ще не завершений пошук національного й політичного консенсусу. Проведення форумів, круглих столів, підписання універсалів – це не механізми розбудови демократії, а методи відвернення уваги від антагоністичних протиріч між різними гілками влади. «Ми зараз... більше дискутуємо про те, скільки в нас демократії, але мало говоримо і дбаємо про те, що цю демократію слід повсякчасно випробовувати правдою. Тільки за цієї умови влада може наблизитися до рівня народної» [9]. Місія демократії в українському суспільстві покликана сприяти утвердженню національної ідентичності й розбудові державності, а не посилювати соціальну конфронтацію.

Отже, для розбудови української державності на демократичних засадах потрібні певні передумови: відсуття національної єдності; відсутність антагоністичного протистояння різних гілок влади; наявність правового поля і узгоджених стратегічних перспектив розвитку нації. Як політики, так і електорат мають навчитися жити в правовому полі і дотримуватися законів. Державотворчий процес має свою логіку і потребує незаангажованих політичних суб'єктів – адміністративних структур, національно свідомої еліти, що здатна досягати компромісів для формування демократичної влади. Умовою демократії є високий рівень економічного і соціального розвитку; реалізовувати демократичні цінності спроможні освічені громадяни;

априорі демократичне врядування розширює сферу соціального консенсусу і сприяє розбудові відкритого суспільства. За нинішнього режиму демократія стала втрачати характер механізму, що узгоджує інтереси різних соціальних груп та політичних еліт. Вона не репрезентує волю народу, а перетворює українське суспільство в мовчазну більшість. Це поглиблює розрив між владою і суспільством, яке лишається за межами реальної політики. Тому зміцнення демократії в Україні буде тривалим процесом, який досягне успіху лише в тому разі, коли доведе свою спроможність розв'язувати соціальні проблеми, забезпечувати політичні свободи і права громадян, гарантувати порядок та консолідацію суспільства. Ефективність демократії має вимірюватися тим, наскільки вона відповідає національним інтересам і спроможна забезпечити конструктивне державотворення.

1. Аристотель. Політика // Собр. соч. в 4 т. – М., 1983. – Т. 4. – С. 375–644.
2. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Переклад з нім. А. Дахній; наук. ред. Б. Поляруш. – Львів, 2006. – 416 с.
3. Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. – К., 2005. – 368 с.
4. Гордієнко М. Хліборобсько-класократичні орієнтації В'ячеслава Липинського у контексті сучасності // Розбудова держави. – 1998. – № 7/8. – С. 117–125.
5. Даймонд Л. Консолідація демократії і політична культура // Демократія: Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К., 2005. – С. 882–942.
6. Даль Р. О демократії. – М., 2000. – 208 с.
7. Джанда К., Берри Д. М., Голдман Д., Хула К. В. Трудним путем демократії: Процес державного управління в США / Пер. с англ. – М., 2006. – 656 с.
8. Дмитренко М. Суспільні трансформації та політичні аспекти загрози національній безпеці України: Монографія. – К., 2006. – 348 с.
9. Жулинський М. Демократію слід повсякчасно випробовувати правдою // День. – 2007. – № 13. – 26 січня.
10. Каспрук В. Україна в пошуку свого демократичного майбутнього. Абсолютна поінформованість кожного плюс свідомий вибір // День. – 2006. – № 174. – 12 жовтня.
11. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. – К.; Філадельфія, 1995. – 470 с.
12. Мариневич М. Демократична ідея в Україні сьогодні // Демократія в Україні: минуле й майбутнє. Матеріали наук. конференції. – К., 1993. – С. 49–55.
13. Могильний А. Демократія як майбутнє // Демократія в Україні: минуле й майбутнє. Матеріали наук. конференції. – К., 1993. – С. 111–112.
14. Монтескьє Ш. Л. О духе законів. – М., 1999. – 672 с.
15. Платон. Государство // Собр. соч. в 4 т. – М., 1994. – Т. 3. – С. 79–420.
16. Портніков В. Політика вигод проти політики цінностей // День. – 2007. – № 12. – 25 січня.
17. Растой Д. Переходи до демократії: спроба створення динамічної моделі // Демократія: Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К., 2005. – С. 582–604.
18. Ревель Ж-Ф. Відживлення демократії. – К., 2004. – 590 с.
19. Ромашова Н. Тінь перемоги // День. – 2007. – № 10. – 23 січня.
20. Свєрстюк Є. Християнські основи демократії // Демократія в Україні: минуле й майбутнє. Матеріали наук. конференції. – К., 1993. – С. 44–48.
21. Сірук М. Україна вже не «совок», а дуже нагадує Італію, вважає вашингтонський експерт // День. – 2007. – № 16. – 31 січня.
22. Токвіль А. Про демократію в Америці. У 2-х т. – К., 1999. – 590 с.
23. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / Пер. с англ. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 368 с.
24. Шапиро И. Три способа быть демократом // Полис. – 1992. – № 1–2. – С. 75–85.
25. Шуттінгер Р. Проблема ідентичності консерватизму // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий – К., 1998. – С. 20–39.
26. Lipset S. M. Political Man. The Social Bases of Politics. – London, 1960. – P. 31.

Сергій Грабовський

Україна й проблема глобальних викликів сьогодення

Стаття присвячена аналізу кризової реальності сьогодення світу та системи глобальних викликів суспільного розвитку.

The article is devoted to the analyze of crisis' reality of modern world and to the global challenges of social development.

Головні чинники, які визначали буття українського народу в ХХ ст. та набутий ним досвід, зветься колоніалізмом, тоталітаризмом та геноцидом. Усі ці чинники були пов'язані з діяльністю на теренах України державних структур Радянської, а перед тим (у тому, що стосується

колоніалізму) – Російської імперії, а також Австро-Угорщини, Польщі, Угорщини та Румунії. До цього слід додати ще й чинник окупації, пов'язаний як з часами Першої та Другої світових воєн, так і польського владарювання на Галичині після збройного загарбання Західно-Української Народної

Республіки. Всі ці чинники, накладаючись один на одного і переплітаючись один з одним, мають наслідком строкату й об'єктивно складну для теоретичного осягнення та практичної зміни українську ситуацію. Власне, йдеться про єдину європейську державну націю, що перебуває у такій нестандартній ситуації. Відтак і відповіді на глобальні виклики сьогодення Україна змушена давати, виходячи зі свого історично набутого статусу. А без належної відповіді говорити про здатність України діяти на геополітичному рівні в якості суб'єкта не може бути й мови.

Про те, якими саме є основні виклики сьогодення і які можуть бути на них українські відповіді, викладено у статті автора в газеті «День» [4]. Нижче мова піде в основному про філософсько-методологічні засади осмислення глобальних питань з україноцентричних світоглядних позицій та про деякі висновки, що звідси випливають.

Загальну ситуацію сьогодення такий знаний дослідник як давній член Римського клубу Богдан Гаврилишин оцінює вельми песимістично: «Над світом висять катастрофи: через зміну клімату (парниковий ефект), забруднення й надмірне використання питної води, знищення лісів, інших природних ресурсів. І все це – через брак політичної рішучості для реалізації політики сталого розвитку. Найбагатші країни (наприклад, США) думають тільки про короткострокові економічні інтереси. Великі бідні країни, які швидко розвиваються, вважають, що мають право наздоганяти багаті, вживати більше енергії, інших ресурсів, чим ще збільшують екологічне перевантаження у світі. Не краща ситуація з демографією. У більшості бідних країн населення зростає дуже швидко. Це веде до масового безробіття й до неможливості цих країн створити відповідну інфраструктуру для забезпечення основних потреб населення, таких як житло, школи, лікарні, транспорт, комунікаційні зв'язки. У більшості багатих країн народжується замало дітей, населення старіє. Це – певна втрата динамізму, великі фінансові навантаження через пенсії та охорону здоров'я для літніх людей, брак робочої сили в багатьох сферах економіки» [2, 80]. Зауважмо, ці слова написані за рік до початку теперішньої світової економічної кризи. Сьогодні їхня справедливність ні у кого, мабуть, не викликає заперечень, оскільки у глобалізованому світі кризові явища, розпочавшись в одній із ключових точок, швидко поширюються на всі континенти та країни. Не стала винятком й Україна, що ще з більшою гостротою поставило перед нею всі нагальні проблеми глобалізації.

Найперше, що вимагає відповіді у цьому контексті, це запитання: а що ж таке сама глобалізація, об'єктивний процес чи злий умисел? У більшості українських та російських, а часом і західних текстів, присвячених феномену глобального і сучасній глобалізації, цей феномен розглядається як щось вимушене, значною мірою негативне, таке, що тягне за собою нівелювання національних культур, етнічних визначеностей, регіональних особливостей тощо. Проте виглядає так, що автори цих текстів свідомо, а частіше підсвідомо керуються мисленнєвою настановою щодо суб'єктивно-волонтаристських витоків самої глобалізації, свідомо спрямованої проти національних держав і національних економік. Мовляв, йдеться про процес, спричинений цілераціональною діяльністю певних суспільних груп/страт/класів, які локалізовані у цілком визначених країнах (найчастіше йдеться про так званий «золотий мільярд людства», на другому місці – версія «масонів», на третьому – таємничого «світового уряду») і вигідний насамперед чи навіть виключно самим ініціато-

рам становлення глобального світу і глобального людства. А для всіх інших світових суб'єктів цей процес вимушений, якому вчасно не поставили певні межі.

Саме ж глобальне тут виглядає як антитеза національному; максимум, про що в межах глобального може йтися – це, мовляв, про певні регіональні об'єднання споріднених етносів та релігійних конфесій, які б протистояли чинним тенденціям глобального розвитку. Проте, якщо придивитися уважніше, то таке протистояння, заперечення, протидія виявляється або альтернативним проектом глобалізації і намаганням самим успішно «осідлати» глобальні процеси (випадок «всесвітнього ісламського джихаду»), або створити свій, більш локальний проект, але який задавав би правила гри на всьому глобальному просторі. У більш м'якому варіанті згаданого дискурсу йдеться про вдалі спроби транснаціональних (отже, антинаціональних) корпорацій (ТНК) взяти під свій контроль світовий обіг фінансів, а згодом і встановити своєрідні «економіко-селективні фільтри» в кожній національній економіці, щоб самим вирішувати питання про обсяги виробництва, темпи зростання ВВП та його структуру, виходячи не із потреб конкретних держав-націй, а з проектів, розроблених стратегами згаданих ТНК. Що цікаво: апологетичні концепції доби глобального виходять, власне, з тих самих засновків. Як зазначає Ентоні Сміт, «для теоретиків «розвинутого капіталізму» в його глобальній фазі головні носії капіталістичної модерності – це великі транснаціональні компанії з їхніми колосальними бюджетами, арміями кваліфікованого персоналу, великими інвестиціями, широкими ринками і високими технологіями. Їхні домінуючі позиції і переважання над усім, крім найбільших держав, становлять нову стадію капіталізму, але їхні операції вимагають також існування транснаціонального класу капіталістів, потужної глобальної ідеології й культури масового споживачтва з усіма її звичними ідеями і практиками масової реклами, упаковки й матеріального заохочування, які втягують у транснаціональну сферу дедалі більше населення і країн. Ці практики, ідеї та образи, вивільнені від будь-якого контексту, нагадують валюти, взаємообмінювані на світовому ринку споживачької культури з тим результатом, що національна держава й національні ідентичності оминаються і релятивізуються» [6, 33–34].

Видається, що всі варіанти зазначеного дискурсу страждають на дуже серйозну односторонність й тенденційність. Чи справді «винен» сам по собі розгляд наслідків глобалізації, чи слід вести мову про певні підсвідомі настанови того сегменту наукової спільноти, – як світової, так і вітчизняної, – яка бачить у глобалізації, насамперед, реалізацію «злої волі» якоїсь суспільно дієвої сили?

Таким чином, головна причина такої тенденційності полягає у фактах минулого. По-перше, впродовж 1960–1980-х у західному світі були дуже популярними різноманітні форми ліворадикального дискурсу (від маоїстського варіанту марксизму до екологічного соціалізму); кілька генерацій студентів престижних університетів пройшли через захоплення ліворадикальними ідеями чи, принаймні, ці студенти та молоді інтелектуали-фахівці кілька років «варилися» у середовищі, де ліворадикальний дискурс був панівним. А це означає, що його антикапіталістична спрямованість, ба більше, – розгляд світової ситуації через боротьбу «прихованих центрів всезагальної влади», що представляють експлуататорські класи й маскують свої істинні цілі гарною демократичною риторикою, зі «світовим пролетарським рухом» і «злидінними країнами

Третього світу», що потерпають від колонізаторів. У цій майже маніхейській системі координат, яка в той же час починає у 1980-х виглядати надто архаїчною (бо ж який «пролетаріат» з його постійним збіднінням, пауперизацією, і який злиднений за визначенням Третій світ у добу нафтодоларів та «нових азійських тигрів»?), новопостала глобалізація виглядає рятівною знахідкою, новим утіленням демона експлуатації для певної (але численної) групи інтелектуалів не тільки пострадянського простору, а й Заходу (в соціополітичному, а не географічному сенсі слова).

По-друге, ситуація ускладнюється тим, що найчастіше протистоять згаданим інтелектуалам-критикам глобалізації та процесів глобалізації такі самі колишні ліво-радикали, котрі перетворилися на ринкових фундаменталістів і виходять у своїй діяльності з лише дещо замаскованої марксистської парадигми, точніше, навіть не властиво марксистської, а з позиції «економічного детермінізму» вульгарного історичного матеріалізму, – той випадок, коли сам Маркс казав, що він не марксист, а покійний радянський філософ М. Лівшиць, услід за Олександром Герценом, звав таких марксистів «марксидами». Вся методологія економічного розвитку в умовах глобалізації, яку пропонують країнам Другого і Третього світу МВФ і Світовий банк, полягає у тому, щоб всі сфери розвитку суспільства та національної економіки вимірювати лише кількома кількісними параметрами.

Тим часом існує, скажімо, поширений у сучасному світі підхід до оцінки ефективності та здобутків національної економіки й усього політико-культурного організму країни через показник якості життя (за 2004 рік – перше місце у світі Ірландія, 2005 – Норвегія, 2006 – Фінляндія, 2007 – знову Норвегія, 2008 – Австралія, 2009 – також Норвегія) та споріднені з ним індикатори; тобто механічне зростання ВВП та утримання інфляції – це ще не показник того, що людині добре жити у цій країні. І що цікаво: країни з високою якістю життя не є механічно глобалізованими, вони зберігають й цілеспрямовано охороняють питомі риси національного життя, і це їм вдається куди ефективніше, ніж країнам із вищими темпами розвитку. Але чому так у цих країнах? Чому вони беруть здебільшого позитив, а не негатив від глобальних процесів? Чи тут діє належність до сакраментального «золотого мільярду», а чи щось інше (адже, скажімо, серед комфортних для життя країн немало колишніх колоній, так само, як і серед країн з високою тривалістю життя)? І, нарешті, скажімо, яким чином такі держави, як Сінгапур чи Тайвань, що аж ніяк не належать до тих, кого звуть цим «золотим мільярдом», успішно вибудовують стійкі програми соціально-економічного розвитку? Чому сьогодні вже сформувалася «велика двадцятка» G20 провідних світових держав (й економік), яка включає, крім «старих» лідерів, ще й Аргентину, Бразилію, Індію, Індонезію, Китай, Мексику, Саудівську Аравію, Туреччину, Південну Африку та Південну Корею?

По-третє, слід узяти до уваги існування у світі широкого спектру реакцій на об'єктивні процеси глобалізації. Від зазначеного вище антиглобалістського руху, включно із його крайніми проявами, до також зазначених спроб більш чи менш успішно «осідлати» цей процес й одержати максимальну вигоду чи то від руйнації системи національних держав, чи то від намагань м'яко вписати свої нації та держави у ситуацію творення глобального людства, чи то від спроб побудувати нові успішні національні держави у той час, коли об'єктивні тенденції цьому наче суперечать; маємо широкий спектр дій та намірів – від прагнення вибу-

дувати контрпроекти глобалізації до спроб створити наднаціональні оази втіленої екологічної утопії. Власне, слід звертати увагу і «на глобалізацію кампаній боротьби із забрудненням довкілля, тероризмом, наркотрафіком, сексуальним рабством та геноцидом» [7, 212].

Отож глобальне виступає певною новою якістю, новою системою, надбудованою над іншими соціально-економічними, політичними й культурними системами, але водночас такою, що не вичерпує їхній зміст, навіть залучаючи їх у якості своїх підсистем. Разом із тим варто звернути увагу на скептичне зауваження Ентоні Сміта, висловлене ним 15 років тому, коли модно було говорити про «кінець історії» та «початок суто глобальної доби»: «Виглядає ніби національна держава залишається життєздатною, а національні ідентичності, хоч періодично і змінюють вигляд, аж ніяк не відмирають. За таких обставин чи можна всерйоз плекати ідею про світ без націй або націоналізмів; світ, в якому національні держави добровільно передадуть свої повноваження якомусь континентальному органу або планетарній організації, що заступить націю й національну державу як об'єкти відданості й джерела пристрастей для більшості людей?» [6, 164]. У такому сенсі і можливо, і доцільно розглядати актуальну українську проблематику як складову проблематики глобальної і водночас опозицію до неї. При цьому, зважаючи на той парадоксальний вимір глобального світу, який відзначив Богдан Гаврилишин: «Держава-нація стала завеликою, бо є сильні локальні та регіональні бажання більше впливати на власну долю. З другого боку, держави стали замалими, щоб адекватно реагувати на проблеми, джерело яких часто є поза їхніми кордонами. Єдина спроба дотепер створити наддержавну політичну структуру, зберігаючи мовні, культурні і, великою мірою, політичні та економічні автономії своїх держав-членів, – це Євросоюз, розвиток якого є повільним, непростим, але надійним процесом» [2, 80].

Загалом же, як слушно зазначає Тетяна Гардашук, «прибічники й апологети глобалізації вказують на такі її позитивні сторони, як мобілізація колективних зусиль, ресурсів і засобів (технічних, економічних, фінансових, людських, інтелектуальних) у розв'язанні планетарних проблем і подоланні їх негативних наслідків. До числа ж опонентів належать представники Третього світу, корінні народи і місцеві громади, радикальні групи нових соціальних рухів, у тому числі й «зелених», які прагнуть привернути увагу, насамперед, до негативних сторін глобалізації, зокрема, радикальними діями типу акцій протесту, саботажу світових економічних форумів тощо» [3, 154].

Про які ж конкретно головні виклики йдеться? Ернст фон Вайцекер, член Римського клубу, зазначає: «Впродовж наступних 50 років перед нами будуть стояти два значних виклики, один із яких я називаю повторним виникненням демократії, а другий – новою спрямованістю технічного прогресу... У контексті глобалізації демократія здобувала одну перемогу за іншою. І не тільки у Східній і Центральній Європі, але і в африканських й азійських державах. А тепер погана новина: те, що ми зevamo демократією, змінило своє обличчя після 1990 р. До цього держава мала дуже сильну позицію щодо капіталу й ринку. Ідеальною формою державного устрою є демократично організована ринкова економіка, в якій зберігається соціальний баланс між сильними і слабкими. Це добре функціонувало доти, доки ринок і демократія перебували в одному і тому ж географічному просторі. Однак раптово ринок розрісся до всесвітніх географічних мас-

штабів, а держава залишилася в національних рамках. Це неминуче призвело до того, що ринок став грати в пінг-понг з державами, зіштовхувати їх один з одним, наприклад, за рахунок «згубної податкової конкуренції». Тому не дивно, що з часом прірва між багатими і бідними ставала все ширшою. На початку 70-х років доходи 20 % найбагатших і 20 % найбідніших відрізнялися в 30 разів. 2001 р. цей показник виріс до 74 разів... Ми зіштовхнулися з глобалізацією, яка, хоча й помітно збільшує вартості, породжує окремих переможців і регіони-переможці, але залишає чимало переможених» [1].

За Вайцекером, щоб розв'язати чинну глобальну кризу, слід, образно кажучи, повторно винайти демократію, але вже як усесвітню. Вона має стояти на трьох стовпах: перший – це чинні національні демократичні держави, які діють спільно, утворюючи на основі певних угод міжнародні структури; другий – це приватнокапіталістична економіка, яку, звісно, слід контролювати, але яка краща за всі інші економічні моделі; третій – громадянське суспільство, але вже не тільки у національних, а й у всесвітніх, міжнародних формах, на кшталт «Міжнародної амністії», «Лікарів без кордонів», «Грінпісу» тощо. За якийсь час, вважає він, на цих стовпах (а, можливо, і на деяких інших) постане дієва глобальна демократія.

Інше завдання, яке має бути розв'язане, – це надання нового імпульсу й напряму техніко-технологічному прогресу. Йдеться про щонайменше учетверенну ефективність використання ресурсів. «Політична задача полягає в тому, щоб змусити ціни говорити екологічну правду. А саме це у рамках сьогоднішньої демократії на націо-

нальному рівні і за умов міжнародної конкуренції реалізувати практично неможливо. Бо ж якщо якась країна зробиць це самотужки, то сусідня держава одразу ж підірве її цінову структуру і одержить з цього прибуток. Тобто тут спершу вимагається «global governance» з тим, щоб задати технічному прогресу правильний напрям» [1].

На загал, ситуація з викликами глобалізації світові й Україні, зокрема, може бути охарактеризована саме як загострення старих й оформлення у новому вигляді низки відносно нових проблем. «Відтак стає зрозумілим, що виклик глобалізації – це виклик людини самій собі, – зауважує Сергій Пролєєв. – Ми живемо у часі, у якому сенс глобалізації – це відкрите питання. Глобалізація набуде такого сенсу, який їй надасть всесвітня історія, хід історичних подій» [5, 141].

За будь-яких обставин, щоб гідно відповісти на глобальні виклики, українці мають побороти у самих собі тоталітарну й колоніальну спадщину, здолати травму, завдану їм геноцидом, консолідуватися як сучасна нація, – без усього цього рух далі просто неможливий.

1. Е. фон Вайцеккер. Демократія і глобалізація <http://www.conco-urt.am/hr/ccl/vestnik/2.20-2003/Weizsekker.htm>. 2. Гаврилишин Б. Як визначити українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації? // Народний депутат. – 2007. – № 10. – С. 78–82. 3. Гардашук Т. В. Концептуальні параметри екологізму. – К., 2005. – 200 с. 4. Грабовський С. Україна та глобальні виклики. Як позбутися постколоніальної, постгеноцидної та посттоталітарної спадщини // «День». – № 194. – 28 жовтня 2009. 5. Пролєєв С. Глобалізація і всепланетне людство // Практична філософія. – 2001. – № 2. – С. 136–144. 6. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху. – К., 2006. – 320 с. 7. Тоффлер Е., Тоффлер Х. Революційне багатство. Как оно будет создано и как оно изменит нашу жизнь. – М., 2008. – 569 с.

Марина Ергемлідзе

Самоідентифікація національних меншин в умовах глобалізації

У статті розглядаються можливості повноцінного розвитку національних меншин України в умовах глобалізації: шляхом відродження власних традицій і культури та утвердження власної національно-культурної автономії. Автор заперечує твердження про те, що глобалізація приносить дисгармонію у процес самоідентифікації національних меншин в Україні.

This article discusses the possibilities of full development of the national minorities of Ukraine in the context of globalization: the revival of its own by tradition and culture and establishing their own national-cultural autonomy. The author denies the claim that globalization brings disharmony to the process identity of national minorities in Ukraine.

Відмінною рисою дискусії навколо теми глобалізації є відсутність однозначного визначення тієї сфери людського існування, по відношенню до якої правомірно говорити про глобалізацію як про реальний процес. Тому тема глобалізації належить до однієї з найбільш дискутованих серед багатьох дослідників. Серед українських науковців аспект формування української громадянсько-політичної ідентичності в контексті глобалізації досліджували Є. Андрос, В. Шамрай, А. Толстоухов, В. Личковах, І. Алексєнко та ін.

Більшість дослідників, вживаючи термін «глобалізація», позначають процес становлення «єдиного, взаємозалежного світу, в якому спільні цілі і задачі, спільні ідеї збереження землі і стійкого розвитку людини переважають над задачами локальних співтовариств» [4, 17]. Тобто, це означає, що сучасний світ є цілісністю і єдністю, в якій усі регіони взаємопов'язані та взаємозалежні. Взаємозв'язок і взаємозалежність постають принципово новими рисами у відносинах країн і народів. Ми звикли до того, що взаємозв'язок, зазвичай, зводиться до взаємовигоди та більше декларується, аніж реалізується на практиці. А залежність, в свою чергу, ніколи не була і не могла бути

взаємною, тому що полягала у підпорядкуванні деяких членів суспільства волі одного, як правило, існувало підпорядкування слабких та бідних волі багатого та сильного. Однак, взаємність має ще й інше значення, більш фундаментальне і гуманістичне, таке, що передбачає сусідство, розвиненість відчуття обов'язку і турботи, відповідальності за іншого. Тому, фіксує посилення залежності країн та народів світу одне від одного, процес глобалізації поєднує цю залежність із взаємністю в її гуманістичному значенні.

За таких умов головним принципом глобалізації має стати вимога: будь-який народ чи певна сукупність народів не повинна жити і розвиватися за рахунок інших. Тобто йдеться про «планетарне розповсюдження принципів свободи життя і права на нього, рівності можливостей, покладання на свої сили і відсутності гніту та експлуатації одних народів іншими. Чи стане це можливим – залежить від родової сутності людини, від антропологічних її властивостей, тобто таких, що притаманні їй взагалі і людству як цілому» [1, 51]. Розглядаючи питання самоідентифікації національних меншин в умовах глобалізації, вважаємо за необхідне зупинитися на двох основних